

УДК 378.147

Вересоцька Н. І.

ПЕДАГОГІЧНА ТВОРЧІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються аспекти розвитку творчого потенціалу майбутніх учителів технологій, обґрунтовано поняття педагогічна творчість. Аналізуються різні аспекти тлумачень змісту категорії "творчість", висвітлюється сутнісний зміст педагогічної творчості у контексті трудової підготовки. Розглядаються рівні педагогічної творчості майбутнього вчителя технологій до педагогічної діяльності. Проаналізовано ступінь розвиненості мотивів, творчих умінь, психічних процесів, які сприяють формуванню творчої особистості майбутнього вчителя технологій у навчально-виховному процесі. Наведені приклади подання навчального матеріалу з дисципліни "Основи педагогічної творчості вчителя технологій" – для студентів зі спеціальності "Технологічна освіта". На підставі аналізу психолого-педагогічної, методичної літератури вивчено стан проблеми у педагогічній теорії та практиці. Проаналізовано погляди сучасних дослідників на проблему розвитку творчої особистості студентів, виявлено основні шляхи розвитку креативності майбутніх учителів різних профілів навчання.

Ключові слова: творчість, педагогічна творчість, технологія, трудове навчання.

Постановка проблеми. Педагогічна творчість займає особливе місце серед різних видів творчості, оскільки саме вона визначає вектори динамічного розвитку всіх творчих процесів людства. Носієм педагогічної творчості є вчитель, який стоїть біля витоків розвитку особистості кожної людини. Творчість – одне із найзагадковіших явищ у житті кожної людини і суспільства в цілому [8].

Тому проблема якісної професійної підготовки майбутніх учителів технологій залишається актуальною в будь-якому суспільстві. У зв'язку з цим на сучасному етапі відбувається підвищення вимог суспільства до розкриття творчого потенціалу майбутніх учителів; інтенсивно ведеться пошук і розробка оптимального змісту, форм і методів підготовки педагогічних кадрів, готових до професійної творчості, яка сприяє самореалізації як вчителів, так і їх вихованців [4].

Однак загальною тенденцією є затребуваність індивідуальності, особистості як унікального поєднання цілого ряду якостей, здатної поряд зі стандартними схемами реалізувати у своїй соціальній практиці творчі стратегії. У результаті, об'єктивно стає потреба в пошуку ефективних механізмів розвитку творчого потенціалу особистості. Формування й розвиток творчого потенціалу й підвищення активності особистості пов'язане з функціонуванням соціальних інститутів, особливе місце серед яких займає освіта. Від даного університету залежать можливості здобуття знання, саморозвитку, самодіяльності, актуалізації інтелектуального потенціалу майбутнього фахівця [1].

Незважаючи на досить значний та багатоаспектний масив наукових досліджень щодо важливості підготовки творчого вчителя, проблема самореалізації творчого потенціалу особистості в педагогічній діяльності потребує більш детального висвітлення. За твердженням А.Маслоу, саме технологічна освіта "...сприяє виявленню здібностей і талантів особистості, допомагає їх якнайповніше розкрити творчий потенціал, таланти та здібності, як основи самоактуалізації та самореалізації..." [6, с. 42].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У педагогічній літературі існує багато точок зору на проблему педагогічної творчості, зокрема в роботах Антонової О.Є., Дубасенюк О.А., Семенюк Т.В., Макаренко А.С., Ничкало Н.Г., Зязюна І.А. та інших.

На думку О.О. Леонтєва, найважливішим завданням сучасної вищої школи є створення у студентів установки на творчість, на вільний, проте відповідальний вибір. Однак чи може сам творчо нерозвинений учитель розвинути творчі здібності у своїх учнів? Очевидно, ні. Саме тому педагогічна творчість повинна стати основою, яка визначає професійну компетентність вчителя. Розкриття творчого потенціалу особистості студентів є головним завданням педагогічно-методичної діяльності [2].

Педагогічна творчість специфічна. Без творчості немає майстра-професіонала. Творчість завжди пов'язана зі здатністю особистості до пізнавальної самодіяльності. Ця здатність до саморозвитку діяльності (у нашому випадку до творчого виконання завдань на уроках технологій) не може бути пояснена лише властивостями інтелекту, в основі лежить взаємодія пізнавальних та мотиваційних факторів у їх єдності [1; 8; 9].

Мета даної статті є з'ясування сутності понять "творчість", "педагогічна творчість" та полягає у висвітленні змісту педагогічної творчості як складової підготовки майбутнього вчителя технологій.

Виклад нового матеріалу. Педагогічна творчість вчителя технологій виявляється у цілісному проектуванні педагогічного процесу, прогнозуванні його результатів, але, все ж таки, центральною ланкою педагогічної творчості є педагогічна взаємодія, у якій вчитель і учень виступають суб'єктами творення розвивального навчального середовища, формування пізнавальних інтересів і потреб учнів, вибору засобів їх досягнення, контролю та самоконтролю. Така педагогічна взаємодія є особистісно-зорієнтованою, а процеси творчого розвитку кожного її суб'єкта взаємозумовленими та взаємопов'язаними. Отже, педагогічна творчість веде до професійної і особистісної самореалізації вчителя в процесі педагогічної діяльності [3, 5].

З метою розвитку у майбутніх вчителів технологій основ педагогічної творчості, необхідно, щоб людина розуміла зміст цієї морально-етичної якості, її сутність, показники, могла критично оцінити рівень сформованості в себе та інших. Безумовно, оригінальні та нестандартні вирішення різних професійних завдань доступні не кожному педагогові, але, якщо взяти до уваги, що за своєю природою педагогічна діяльність покликана знаходити вихід із унікальних ситуацій та вирішувати складні проблеми навчання та виховання прийдешнього покоління, то стане зрозумілим: здатність до творчості є не просто зовнішнім атрибутом педагогічної діяльності, а внутрішньою її характеристикою та потребою. У цьому контексті цікавим є твердження В.В. Крижка про те, що творчість є важливою складовою педагогічної діяльності насамперед тому, що вона "переводить" педагогічну діяльність із області майстерності в область мистецтва [4, с. 292].

Разом з тим, у наукових дослідженнях творчість не розглядається як універсальний засіб від усіх протиріч та складнощів освітнього процесу. На думку Є.О. Климова, педагогічна діяльність за своєю суттю є діяльністю "вимушеної творчості", оскільки у процесі викладення навчального матеріалу від учителя вимагається не тільки репродуктивне його відтворення, а й структурування та адаптація до рівня підготовки шкільної чи студентської аудиторії [3].

М. Поташник [7] стверджує, що компонентами творчої діяльності вчителя, особливо, якщо він новатор, є постійний пошук оптимального дидактичного, виховного та методичного керівництва та інших педагогічних рішень, при якому наявна дуже велика установка на пошук найбільш ефективних підходів та здійснюється постійний розвиток культури спілкування. Таким чином, готовність майбутнього вчителя до педагогічної творчості характеризують не лише професійні знання і вміння, а й соціальна активність, яку він виявляє у реалізації найбільш ефективних і доцільних форм взаємодії з вихованцями.

Одним із компонентів професійної підготовки майбутнього вчителя технологій до педагогічної творчості, на думку С. Сисоевої, є оволодіння майбутніми вчителями вмінням забезпечувати креативну спрямованість кожного навчального предмету та виховного заходу (тобто спрямовувати їх на розвиток творчих можливостей дитини). Тому майбутні вчителі повинні вміти створювати такі програми з предмета та навчально-виховні плани, які будуть [8]:

- сприяти детальному, поглибленому вивченню найбільш важливих проблем, ідей і тем, які інтегрують навчальні знання із структурами мислення;
- навчитись здійснювати таке творче викладання навчального предмету, яке забезпечить засвоєння базових знань, умінь та навичок і буде забезпечувати розвиток продуктивного мислення, а також формування навичок його практичного застосування, що буде сприяти переосмисленню одержаних знань та генеруванню нових ідей;
- оволодіти вмінням забезпечувати таку організацію навчально-виховного процесу, яка буде поєднуватись з можливістю учнів самостійно одержувати нову інформацію, розвитком вмінь самостійного набуття знань, що буде сприяти формуванню в них потягу до самоосвіти, саморозвитку, самовиховання та самовдосконалення;
- вміти заохочувати ініціативу та самостійність в процесі навчання, виховання і розвитку; навчитись створювати атмосферу психологічної свободи та незалежності, але разом з цим щоб зберігались взаєморозуміння, взаємоповага і взаємодопомога (якщо цього потребують обставини);
- навчитись створювати умови, які є сприятливими для розвитку свідомості й самосвідомості учнів, розуміння ними взаємозв'язків, взаємозалежностей з іншими людьми, природою, культурою тощо;
- оволодіти вміннями вправління та тренування тих особистісних якостей та задатків, що сприяють подальшому розвитку творчої особистості учнів.

Ш. Амонашвілі [1] зазначав, що кожна людина – це неповторна індивідуальність, і тому вона характеризується своїм унікальним набором (особистісних) якостей, який і буде визначати рівень її творчих досягнень і можливостей. Тому в процесі формування готовності майбутнього вчителя до педагогічної творчості найбільшу увагу необхідно приділяти яскравим і значущим якостям та індивідуальним особливостям, які мають першочергове значення для розвитку творчої особистості майбутнього вчителя та актуалізації і прояву його потенційних можливостей у навчально-виховному процесі.

Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Вчитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям якби нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. Творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття як особистості. Творчість, розвиваючи здібності, формує педагогічну талановитість учителя [7].

С.Сисоева виділяє чотири рівні педагогічної творчості учителя [9]:

1. Репродуктивний. Вчитель працюючи на основі вироблених до нього методик, рекомендацій, досвіду, відбирає ті, які найбільше відповідають конкретним умовам його праці, індивідуально-психологічним особливостям учнів.

2. Раціоналізаторський. Вчитель на основі аналізу свого досвіду, конкретних умов своєї педагогічної діяльності вносить корективи у свою роботу, удосконалює, модернізує її;

3. Конструкторський характеризує таку діяльність учителя, у якій на основі свого досвіду, знань психолого-педагогічних особливостей учнівського колективу, використовуючи існуючі методики, учитель конструє свій варіант вирішення педагогічної проблеми;

4. Новаторський передбачає вирішення педагогічної проблеми на принципово нових засадах, відрізняється новизною, оригінальністю, високою результативністю.

Отже, творчий учитель – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів [8, 9].

Відповідно до вказаного важливе місце саме у викладанні займає репродуктивна (відтворююча) діяльність з багаторівневою структурою: від звичайного переказу знань, до вмінь адаптувати матеріал з урахуванням багатьох зовнішніх факторів. У науковому доробку А.А. Реана прослідковується тісний зв'язок професіоналізму педагога та творчості, але майстром педагогічної праці є спеціаліст високої компетенції в психолого-педагогічній та предметній галузі, котрий уміє репродукувати професійні знання, вміння та навички на високому професійному рівні [2]. Тобто, ми маємо констатувати, що високий рівень репродуктивного викладення навчальної інформації має ознаки творчого прояву в професійній діяльності, на рівні адаптації наукових знань до вимог освітнього процесу, та до перебудови власної педагогічної діяльності відносно зовнішніх обставин.

С. Сисоева зауважує, що рівень педагогічної творчості вчителя можна діагностувати згідно критеріїв. Вчена виділяє такі критерії творчої педагогічної діяльності вчителя [8, 9]:

- розробка принципово нових підходів до навчання, виховання і розвитку учнів;
- раціоналізація та модернізація змісту, форм, методів та засобів навчально-виховного процесу у світлі реформування освіти, зокрема з метою розвитку творчих можливостей учнів, їх талантів та обдарованості;
- комплексне і варіантне використання в професійній діяльності всієї сукупності теоретичних знань і практичних навичок;
- бачення нової проблеми у зовнішній знайомій ситуації, знаходження варіантних шляхів її вирішення;
- застосування науково-доказового вибору дій у конкретній педагогічній ситуації;
- проведення систематичного самоаналізу професійної діяльності, науково-дослідницької роботи з творчого узагальнення власного досвіду та досвіду своїх колег;
- володіння формами і методами управління творчою навчальною діяльністю учнів з метою розвитку їх творчих можливостей;
- реалізація на практиці принципів педагогіки співробітництва;
- прояв гнучкості при виборі оптимального управлінського рішення у нестандартних (особливо конфліктних) ситуаціях;
- оригінальне конструювання навчально-виховного процесу.

Однак у педагогічній практиці роль учителя технологій як учасника творчої співпраці з дітьми різних вікових груп, на жаль, більше декларується в програмах та інших нормативних документах, ніж реально втілюється в системі підготовки вчителів та в їх діяльності. Відсутня науково-обґрунтована методика, яка б враховувала специфіку ВНЗ та сприяла б формуванню в майбутніх учителів готовності до формування творчої особистості учнів засобами предмета "Основи педагогічної творчості вчителя технологій", тим самим готуючи їх до нової ролі у полікультурному суспільстві.

Саме навчальний предмет "Технологія" володіє величезним потенціалом впливу на особистість учнів, формування якостей, необхідних молоді у XXI столітті. Чинні науково-методичні комплекси, які спрямовані на формування професійної компетенції майбутніх учителів або містять традиційно вживані форми та методи підготовки майбутнього спеціаліста з технологій (Коберник О.М., Терещук А.І., Сидоренко В.К., Левченко Г.Є.) або обмежуються формулюванням мети і завдань навчання у світлі

сучасних підходів до навчання та виховання учнів, не враховуються теорії домінуючих здібностей майбутніх спеціалістів.

З метою виявлення рівня розуміння майбутніми вчителями категорії "педагогічна творчість" ми проводимо анкетування, використовуючи різноманітні методи психолого-педагогічних досліджень. За допомогою цих методів можна проаналізувати ступінь розвиненості мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь, психічних процесів, які сприяють формуванню творчої особистості майбутнього вчителя технологій, окремі його якості, з метою посилення їх розвитку у навчально-виховному процесі [6].

Вивчення самооцінки майбутніх учителів можна робити при безпосередніх бесідах з ними на заняттях з дисципліни "Основи педагогічної творчості вчителя технологій", за допомогою анкет або творчих завдань. Відповіді на анкети аналізуються, оцінюються по трьох рівнях та заносяться в картку як одна з експертних оцінок. (Використовується система творчих завдань тобто анкетування. Підготуйтеся до обговорення проблем: 1. У чому полягає творчість педагога? 2. Довести на прикладі школи, в якій проходили педагогічну практику "Чи можливий творчий вплив на особистість учня і співтворчість з ним без постійного пошуку та впровадження нового в практику всього педагогічного колективу?"). Заслугує на увагу і включення студентів до виконання різноманітних індивідуальних навчально-дослідних завдань. Вони виконуються студентом у позааудиторний час і є завершеною теоретичною і практичною роботою в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, одержаних у процесі лекційних, практичних і лабораторних занять [6].

Студент обирає тему і виконує завдання тільки із одного змістового модуля. Під час виконання індивідуального завдання необхідно передбачити можливості його практичного використання у навчальному-виховному процесі школи. Індивідуальне завдання студента має містити елементи наукових досліджень. При його виконанні необхідно використовувати методи наукових пошуків: анкетування, експеримент тощо.

Кількісно рівень сформованості творчої особистості визначається коефіцієнтами розвитку її творчих можливостей, які дозволяють зокрема окремо аналізувати ступінь розвиненості мотивів, характерологічних особливостей, творчих умінь і індивідуальних особливостей психічних процесів.

Як показали наші дослідження, це стосується у першу чергу таких проблем, як володіння вчителем формами і методами розвитку творчих можливостей учнів, комплексного і варіантного застосування набутих психолого-педагогічних знань, умінь побачити проблему, підготовки вчителя до реалізації на практиці принципів педагогіки співробітництва.

Висновки. Підготовка вчителя до педагогічної творчості – це об'єктивний творчий процес, який ґрунтується на таких закономірностях: зумовленість потребами соціально-економічного і культурного розвитку суспільства, стратегічними завданнями модернізації освіти в Україні; органічне поєднання з системою загально-педагогічної підготовки вчителя; відповідність змісту і форм підготовки сучасному рівню розвитку психолого-педагогічної науки і педагогічної практики; зумовленість специфікою та закономірностями творчого процесу і процесу формування творчої особистості; залежність успішності у формуванні творчої особистості учня від особистісних якостей учителя та рівня його творчої педагогічної діяльності [8].

Підсумовуючи сказане вище, ми наголошуємо на тому, що важливим об'єднувальним чинником творчої діяльності вчителя технологій та самореалізації є прагнення постійного саморозвитку, який у практичному втіленні виявляється у цілеспрямованому, систематичному збагаченні знань, умінь, навичок; творчому застосуванню набутих знань у професійній діяльності та творчій самореалізації.

Використані джерела

1. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш.А. Амонашвили. – Минск : Университетское, 1990. – 560 с.
2. Бордовская Н.В. Педагогика : [учебник для вузов] / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб : Питер, 2000. – 304 с.
3. Климов Е.А. Введение в психологию труда : [учебное пособие для вузов] / Е.А. Климов. – М. : Изд-во МГУ, 1988. – 156 с.
4. Крижко В.В. Антологія аксіологічної парадигми управління освітою: [навчальний посібник] / В.В. Крижко. – К.: Освіта України, 2005. – 440 с.
5. Левчук З.С. Формирование готовности к профессиональному творчеству у студентов педвуза: Автореф. дисс... канд. пед. наук: спец. "Теория и история педагогики" 13.00.01 / З.С. Левчук. – Минск, 1992. – 19 с.
6. Маслоу А.Г. Психология бытия / Абрахам Маслоу. – М.: Рефл Бук, К.: Ваклер, 1997. – 304 с.
7. Поташник М.М. Педагогическое творчество : проблемы развития и опыт : пособие для учителя / М.М. Поташник. – К.: Рад. шк., 1988. – 191 с.

8. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості вчителя : навчальний посібник / С.О. Сисоєва. – К.: ІСДОУ, 1994. – 112 с.
9. Сисоєва С.О. Підготовка вчителя до формування творчої особистості : Монографія / С.О. Сисоєва. – К.: Поліграфкнига, 1996. – 405 с.

Veresotcka N.

PEDAGOGICAL CREATION AS CONSTITUENT OF PREPARATION OF FUTURE TEACHER OF TECHNOLOGIES TO PEDAGOGICAL ACTIVITY

The article discusses aspects of development of creative potential of future teachers of technology, substantiates the concept of pedagogical creativity. Analyzes the various aspects of the interpretation of notion "creativity" illuminates the essential content of the pedagogical creativity in the context of employment preparation. There are examined the levels of pedagogical creativity of future teachers of technology for teaching. Analyzed the level of development of motive, creative skills, mental processes that contribute to the formation of a creative personality of a future teacher of technologies in the educational process.

Examples of educational material on the discipline "bases of pedagogical creativity of the teacher technology" – for the students specialty 2Technological education". Based on the analysis of psychological, pedagogical, methodical literature studied problem in the pedagogical theory and practice. Analyzes the views of modern researchers to the problem of development of creative personality of students identified the main ways of development of creativity of future teachers different profile training.

Considers criteria of creative pedagogical activity of the teacher of technologies, such as: development of fundamentally new approaches to training, education and development; updating and upgrading of content, forms, methods and means of educational process in the light of educational reform, in particular for the purpose of development of creative abilities of students, their talents and giftedness.

Training teachers to pedagogical creativity is an objective of the creative process which is based on such regularities: conditionality needs of socio-economic and cultural development of the community strategic task of modernization of education in Ukraine; the organic combination of the system of General pedagogical training of teachers; content and forms of training to a modern level of development of psychological-pedagogical science and pedagogical practice; the dependence of specificity and regularities of the creative process and the creative personality formation; the dependence of success in the formation of the creative personality of the student from personal characteristics of teachers and the level of its creative teaching. An important unifying factor of the creative activity of the teacher of technology and fulfilment is the desire of constant self-improvement, which in a practical embodiment is shown in purposeful, systematic enrichment of knowledge, abilities, skills; creative application of acquired knowledge in professional activity and creative self.

Key words: *creativity, pedagogic creativity, technology, labours training.*

Стаття надійшла до редакції 20.04.2016 р.